

בענין הכרעה בחו"ד של רופאים

א

ידועה דעת רבנו הש"ך הקובע כלל חדש בנוגע להכרעת ההלכה בדיונים שיש בהם חלוקי-דעות בין הפוסקים. קיימא לן כי במקום ששניים מן הפוסקים מחייבים ואחד פוטר אזלינן בתר רובא ומכריעים לחיוב. וכן גם באיסורין אם שניים מתירים ואחד אוסר אנו סומכים על השניים ומורים להיתירא; אכן הש"ך אומר כי זה דוקא אם השניים מחייבים או מתירים מטעם אחד, אבל במקרה שכל אחד מחליט לחיובא מטעם אחר אין כאן שניים אלא אחד. עיין בש"ך חו"מ סי' כ"ה ס"ק י"ט, החולק על הרמ"א שם, שמביא בשם מהרי"ק כי אפילו אם השניים באים לדין זה מטעמים נפרדים ג"כ אזלינן

בתרייהו.

א"ח"ח 1234567

כמו"כ מפרש הש"ך את הכלל הזה גם ביו"ד בסוף סי' רמ"ב, בהנהגת הוראות באיסור והיתר. אולם בחו"מ הוא מוסיף פרט חשוב, שיש הבדל בין אם היו המחולקים בהלכה יושבים יחד לדון בדבר לבין המקרים שאנו צריכים להכריע עפ"י מה שנמצא בחבורי-הפוסקים. באופן הראשון אזלינן בתר רובא בכל גווני, אפילו כשהם באים מטעמים נפרדים, אבל באופן השני שאנו דנים עפ"י מה שכתוב בחבורים או דוקא אם הם באים מטעם אחד אנו מצרפים אותם להיות רוב; ברם כשכל אחד בא לדין זה מטעם אחד אין כאן רוב.

דברי הש"ך הללו הובאו באחרונים, באו"ת ובנתיבות-המשפט ועוד, והם לא מכריעים בנדון זה. אמנם יש כמה פוסקים הסוברים כהרמ"א, האומר כי גם כשבאים משני טעמים נחשבים כרוב וסומך בזה על דברי מהרי"ק; ברם הש"ך אומר (ביו"ד שם) כי למהרי"ק עצמו הדבר לא ברור לגמרי ומביא הש"ך ראייה לדבריו מהגהות אשר"י וכן מדברי האגור, עיי"ש.

בכל אופן יש להתחשב בכלל זה של הש"ך להלכה במקום שעלינו להכריע בין דעות הפוסקים עפ"י מה שאנו מוצאים בספריהם, כי הפוסקים המגיעים לאותה ההחלטה מתוך נמוקים שונים אין לחשוב אותם כשניים ואין כאן רוב דעות כשהדבר נוגע לאיסור דאורייתא, או להוציא מיד המוחזק.

ב

וכלל זה לפעמים נוגע גם לענינים של פקוח-נפש כאשר נפרש. נודמן שחולה אחד, ת"ח ויר"ש, כשהגיע יוהכ"פ אמר שהוא מרגיש בנפשו שיכול לצום ועמד על דעתו בתוקף שלא לאכול ביוהכ"פ; אכן הרופא שלו אמר כי יש סכנה בדבר ולכן הוא צריך לאכול. דין זה מפורש בגמרא ונפסק להלכה באו"ת סי' תרי"ח סעיף א', כי כשהרופא אומר צריך אפילו אם החולה אומר אינו צריך מאכילין אותו. אולם החולה הזמין אליו רופא ממכריו והוא הסכים לדברי החולה שאינו צריך. במקרה זה הדין מפורש שם בסעיף ג' שאין מאכילין אותו. בני המשפחה שחששו מאד מפני סכנה הזמינו עוד רופא והלו אמר שצריך. בזה הדין מפורש בסעיף ד' שאם שניים אומרים צריך אפילו מאה אומרים אינו צריך והחולה עצמו עמהם — מאכילין אותו. אולם כאן קרה איזה דבר המכניס ספק האיך להתנהג, כי בין השניים שאומרים

צריך הי' הבדל בנימוקיהם: אחד אמר כי הלב חלש ויש חשש סכנה של התעלפות אם ישאר יממה שלמה בלי אכילה ושתייה; אכן הרופא השני אמר כי מטעם הלב לבד הי' מרשה לו לצום, אלא שגילה ^{אצלו} ליקוי בכליות וזקוק הוא לנוזלים בגופו ולכן סכנה היא לו להשאיר כל הזמן בלי שתייה, ומתוייב לשתות כמה פעמים ביום.

מתעוררת איפוא השאלה אם זה דומה לדינא דהש"ך, כי במקום ששניים אומרים דבר אחד מתוך נמוקים שונים חושבים רק אחד ואין כאן דין רוב ומכיוון שאי אפשר הי' להפגיש את שני הרופאים שידונו יחד — הרי לפי הש"ך אין כאן שניים ונמצא שהרופא והחולה שאומרים אינו צריך מכריעים שלא יאכל. הספק שעומד כאן להכריע הוא אם חו"ד הרופאים בנ"ז דומה להכרעה בספק הלכה עפ"י שכתוב במחברים.

ג

וכשנתבונן בדבר נמצא שיש חילוק רב בין קבלת חו"ד של רופאים בנוגע להלכה ובין זו של סנהדרין או חכמי הפוסקים המכריעים בדיני התורה. כי ברופאים נפסק להלכה הכלל של תרי כמאה, ואם שניים אומרים צריך ומאה אומרים אינו צריך מאכילין אותו וזהו כשיטת הרמב"ן והרא"ש שבטור (סי' תרי"ח) ואילו בסנהדרין ובהוראת איסור והיתר אזלינן אחרי הרוב.

ובמקום אחר [לעיל שער ראשון עמ' יא] הבאתי דברי אחרונים שדנו בזה ופירשתי כי כשהוצרכו לחו"ד מומחים בנוגע לדיני נפשות, כמו אם הי' בהכאה כדי להמית וכד' אז לכולי עלמא הולכין אחרי הרוב להחמיר, כי בפסקי בי"ד לא שייך הכלל של וחי בהם מפני שע"ז הם דנים אם הגדון צריך לחיות או מחויב מיתה. ורק בפקות נפש של חולה דילפינן מוחי בהם מחמירין, כי כששניים אומרים צריך הדין הוא "תרי כמאה" וגם כשהוכחו ע"י מאה מאכילין אותו.

ולכן יש מקום לומר כי גם כללא דא של הש"ך לא שייך כאן, ואף על פי ששני הרופאים האומרים צריך באים משני טעמים נפרדים בכ"ז נחשבים לשניים ואזלינן בתרייהו.

ונראה לענ"ד שיש גם סברה גכונה לדבר הזה, כי עצם החו"ד של הרופאים בנידון דידן שונה הוא מחו"ד של המכריעים בהלכה. דבעניני הלכה העיקר הוא הנמוק והיסוד שממנו למדין את הדין, ואילו ברופאים העיקר הוא המסקנא, וגם כשאומר שכך נראה לו לפי המומחיות שלו מבלי לבסס הטעם ג"כ שומעין לו ולכן אין כללא דהש"ך נוהג בזה.

ד

ובר מן דין לכאורה פשוט דמאכילין אותו, משום דכמה פוסקים תולקים על הש"ך בענין זה וקיי"ל דבכל ספקות הולכין בפקו"ג להקל.

אלא דעדיין נשאר קצת מקום עיון בזה. דבמקרה דידן החולה בעצמו עומד על דעתו שאינו צריך ורופא אחד מסכים לו; ולכן במקום שאין ההלכה ברורה, האיך נוכל להאכילו בעל כרחו? וכמו שבדיני ממונות כה"ג יש אפשרות להמותק לומר "קים לי"

1234567

כפוסקים הללו שמסייעים לי כן גם הכא לענין צום והכ"כ שהוא מוחזק בעצמו ולפי הכלל הג"ל של הש"ך (אם נמצא דשייך גם כחור"ד הרופאים) יש כאן רק אחד שאומר צריך, אין שורת הדין נותנת לכופו.

ומצינו דוגמא לדבר במס' יבמות (דף פ"ח ע"ב) לענין ספק אשת איש כשכבר נישאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי (ולשיטת רש"י הפירוש של "ברי לי" הוא אומדנא, שאלמלי היה חי הי' בא) אפשר אין כופין להוציא. ורק בפסולי כהונה שיש רבוי מפורש וקדשתו — בעל כרחו הדין שכופין אותו, כתרין הגמרא אולם באמת אין נידון דין דומה כלל להיכי ששניים אומרים מת ושניים אומרים לא מת, דהכא בפקו"נ עלינו לחוש לכל חשש וספק של סכנה, וזה מקרא דוחי בהם "ולא שיבוא בעשייתה לידי ספק מיתה" (לשון רש"י ביומא דף פ"ה), ולכן גם כשישנן כמה ספקות וספיקא דדינא אסור לו להכנס לספק סכנה. וכאן לא שייך כלל לומר שהוא מוחזק בעצמו, דאין האדם בעלים על עצמו להכנס לספק סכ"נ. ולכן גם החולה בעצמו לא רשאי לסמוך על דעתו ועל הרגשתו, וכשאינו רוצה לאכול מאכילין אותו. כנלע"ד.

1234567

בדין פקוח נפשו של עובר ובעניני רודף

א

ידועה היא מחלוקת הפוסקים אם עובר לפני שגולד יש עליו דין פקוח נפש לחלל עליו את השבת או לא. הרא"ש בפ' יוהכ"פ (סי' י"ג) מביא פלוגתא בדין זה, דהיכא דיש סכנה להעובר בלי סכנה להאם דעת הבה"ג דמחללין שבת להציל את העובר והרמב"ן מביא דעות החולקים עליו. ולדעת המחמירין רק ביושבת על המשבר ומתה פסקינן בערכין ו' דמחללין שבת להוציא את הולד, דכיון שמתה האם הוה ליה כילוד ורק הדלת נעולה לפניו. עיי"ש ברא"ש (והמג"א בסי' ש"ל ס"ק ט"ו רוצה לומר, דגם היום בעינן דוקא שידעו כי כלו לו חדשיו לולד זה).

והמפרשים לא הראו לנו מקור לדברי בה"ג, שהתיר חלול שבת לצורך הצלת העובר, מה שלא מצינו לזה שורש בש"ס, כי בכל דוכתי קיי"ל דעובר אינו נחשב עוד איש ואין חיובין על הריגתו, דאינו בכלל נפש.

והבה"ג אינו יחיד בדעה זו, אלא קרוב מאד כי גם דעת בעל השאלות כן כמו שהטיב לבאר בס' העמק שאלה בפ' בראשית ובפ' ברכה עיי"ש. ואכן הטיב בעל העמק שאלה לבאר, דדין זה תלוי בשני הטעמים שבגמ' יומא ד' פ"ה, מה שפקו"נ דוחה שבת, דלטעמא דרשב"מ "אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" גם על עובר מחללין, דאע"ג דעכשו אין לו חיות עצמית מ"מ הרי לאחר זמן יהי' איש וישמור שבתות הרבה, דרוב ולדות הם בני קימא, וממילא מותר לחלל עליו את השבת (ובאמת לא נעלם דבר מעיני רבותינו הראשונים ז"ל ומצאתי סברא זו בחדושי הרשב"א למס' גדה שגדפס בשנת תרצ"ח בירושלים מכת"י. עיי"ש בחדושי ל' מ"ד ע"ב דהטעם כדי שישמור שבתות הרבה שייך גמי גבי עובר). אבל לטעמא דשמואל דכתיב "וחי בהם ולא שימות בהם" אין עובר בכלל. דאכתי לא קרינן ביה "וחי" ואין בו דין פקו"נ לדחות שבת, וסברא זו מצאתי גם בשם ס' החיים להגר"ש קלוגר ז"ל. ולענ"ד נראה להוסיף קצת על דבריהם ולומר, דע"פ טעם זה שונה דין עובר מדין איש גם להבה"ג ודעימיה